

Willem Jarigsmā (managing partner Loyens & Loeff): "Word idealist, word activist!"

19/05/2015

Ons dagelijkse leven tijdens kantooruren is een to do-list zonder einde. We voelen ons er onmachtig door, maar ergens ook veilig: 'Aan de wereld hierbuiten kan ik toch niets doen, dus ik concentreer me maar op m'n werk.' Zingeving bewaren we voor thuis. We spreken van 'work-life balance'. Dat kan beter. Om met Pablo Neruda te spreken:

Neem je lot in eigen hand.

Breek af de muren die je omringen

Managing partner van advocatenkantoor Loyens & Loeff Willem Jarigsmā riep ons op: "Word idealist, word activist, word futurist. Hoe je het wilt noemen. Maar, begin met tijd te nemen om na te denken over de toekomst van jouw vakgebied. Probeer te duiden waar al die kleine dingen die je tegenkomt, alle berichten die raken aan jouw werk, alle ontwikkelingen, naar toe zouden kunnen gaan. Pablo Neruda was niet alleen dichter, maar ook politicus. Hij was niet alleen bezig met de toekomst van zijn land in zijn gedichten, was niet alleen thuis op zoek naar duiding, maar nam ook deel aan het debat en was actief betrokken bij die toekomst.

Richt je acties op je werk, maar ook daarbuiten, op wat jij denkt dat de toekomst zal zijn. Wees actief bezig met de toekomst. Laat de toekomst je niet overkomen. Maak een einde aan de schizofrenie, aan de scheiding tussen werk en thuis, aan het gevoel van onmacht."

De volledige tekst:

Ik ben vorige week 48 geworden. Een goed moment om met u te delen wat ik in die tijd heb geleerd.

"Volk van mij, mijn volk.

Neem je lot in eigen hand.

Breek af de muren die je omringen".

Kent u dit gedicht? Het is van Pablo Neruda, de Chileense dichter en Nobelprijswinnaar. Het komt uit 'Cantos General', zijn beroemdste dichtbundel. Het is een ode aan Zuid-Amerika, zoals Latijns Amerika toen nog heette.

Dit gedicht hing thuis bij ons op de wc. Het waren de jaren zeventig en tachtig. Ik moet heel wat tijd hebben doorgebracht op de wc, want ik kende het nog uit mijn hoofd na al die jaren.

Koude Oorlog

Waarom hing dat gedicht daar. Omdat het een mooi gedicht is natuurlijk (je wint niet zomaar de Nobelprijs). Maar het was ook een statement. Dit was de tijd van de Koude Oorlog. Voor wie die niet bewust hebben meegemaakt: dat was de tijd van grote tegenstellingen tussen 'Het Vrije Westen' (Amerika, West-Europa, wij dus) en 'het communistisch blok' (onder leiding van Rusland; Oost-Europa, het Warschaupact, zij dus). De communisten, de Russen, waren de vijand.

Dit was een oorlog tussen ideologieën. Ideologieën kunnen niet goed overweg met tussenposities. Onder het communisme was het individu ondergeschikt gemaakt aan de staat en de partij. En wat moet je als je links bent in Nederland? Je ziet wel dat het onder het communisme geen feest is. Je kunt moeilijk jezelf fan verklaren van Rusland. Neruda deed dat wel trouwens (hij was ook fan van Stalin) en het maakte dat hij lang heeft moeten wachten op de Nobelprijs.

Ik kom uit een rood nest, zoals dat heet. Voor socialisten in het Westen was Rusland, of het communisme, geen optie. Gelukkig was er een 'derde weg'. In Latijns Amerika had je communisten die ook ruimte lieten voor het individu. Dat waren 'goede communisten', zagezegd. Begin jaren zeventig werd Salvador Allende, de linkse president van Chili, met geweld verdreven en gedood door Pinochet, een generaal die de steun genoot van Amerika. Neruda, een vriend van Allende, stierf vlak na de coup van Pinochet. En linkse Nederlanders waren solidair met Allende. En hadden gedichten van Neruda op hun wc.

Waarom Neruda. Het was een interessante man. Hij was getrouwd met een Nederlandse vrouw. Hij was overtuigd communist. En het is best aardig om in het hart van het Nederlands kapitalisme (en in aanwezigheid van een dominee) een communist aan te halen. Maar daar is het mij niet om te doen.

Doemdenken

Er zijn interessante parallellen tussen de Koude Oorlog en onze tijd.

Wat mij het meest is bijgebleven uit de tijd van de Koude Oorlog is het gevoel van onmacht. Het communisme, geformuleerd door Karl Marx in 'Das Kapital', werd de leidende ideologie van Rusland tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog. En na de Tweede Wereldoorlog, ook in Oost-Europa. De leidende ideologie in het Westen was (en is) het kapitalisme. De tegenstelling tussen deze ideologieën werd tijdens de Koude Oorlog tot in het extreme uitvergroot. Niet dat dat tot iets concreets leidde. Het was een tijd van impasse en stagnatie, waar niemand iets aan leek te kunnen doen. Bovendien was er

De Bom. Er was een permanente dreiging van een atoomoorlog, waarvan werd gezegd dat die het einde van de mensheid zou betekenen.

De combinatie van impasse en dreiging van de Bom, en het idee dat er nooit een einde aan zou kunnen komen, leidde tot het zogenaamde 'doemdenken'. Bij het doemdenken hoorde dat je maar het best bij de dag kon leven. Dat het geen zin had om plannen te maken voor de toekomst. Misschien kent u het liedje 'De bom' van Doe Maar, een populaire band in het begin van de jaren tachtig. 'Voordat de bom valt' vat het gevoel van die tijd goed samen. Probeer zoveel mogelijk ervaringen op te doen, doe maar wat, leef bij de dag. Voordat de bom valt.

Nu

Hoe is het nu dan? Het zijn interessante tijden. Het zijn vreemde tijden. Om ons heen zien we van alles veranderen. En op een manier en met een snelheid die ongekend is. Alles wat we kenden, is anders dan het was. Waren we net van de lp overgestapt op de cd, is die al weer vervangen door iTunes en Spotify. Toen ik begon met werken, hadden we nog een telex en was de fax het nieuwste. We sturen geen brieven of faxen meer, maar whatsappen. Zelfs de Paus twittert. We zijn altijd online. We zijn altijd bereikbaar. We kijken geen tv meer, maar hebben Netflix. Er is een overvloed aan informatie. We hebben ongekende toegang tot informatie, maar missen het overzicht van de encyclopedie of bibliotheek.

Er gebeuren dingen die totaal anders zijn dan we gewend zijn. De combinatie van toegenomen globalisering en de opkomst van internet heeft gevolgen die we niet goed kunnen duiden. We zien de opkomst van China, de opkomst van de islam. We zien grootschalige migratie. De grootste ondernemingen in de wereld zijn vaak maar een paar jaar oud. Denk aan Facebook, maar ook Chinese bedrijven waar we de naam maar niet van kunnen onthouden. Philips verkoopt haar lichtdivisie. We zien ook grote verschillen in welvaart, niet alleen regionaal, maar juist ook individueel. Sommige mensen zijn extreem rijk, terwijl een grote groep ver achterblijft. Toegenomen ongelijkheid.

De ontwikkelingen hebben ook nog geen gezicht. Of het nu globalisering, internet of 'big data' is, er is geen leider of machthebber. Het is ongrijpbaar. Wie of wat moet je aanpakken als je wilt ingrijpen? De kredietcrisis, ook een gevolg van deze ontwikkelingen, liet zien dat het lastig is om iemand aan te wijzen als schuldige.

Nauwelijks een tijd van stagnatie en impasse dus. Eerder het tegenovergestelde van de tijd van de Koude Oorlog. Maar het effect op mensen lijkt wel vergelijkbaar. Het gevoel van onmacht. Een gevoel

dat er iets staat te gebeuren waar we geen grip op hebben. Het idee dat dit tot iets leidt dat we niet zo willen. De gedachte dat al die ontwikkelingen leiden tot een wereld waar we ons niet in thuis voelen.

Oorlog?

Of erger. Zou dit alles kunnen leiden tot een nieuwe wereldoorlog? Zo somber wil ik vandaag niet zijn. Hoewel. Misschien moeten we wel vrezen voor een nieuwe Koude Oorlog. We zien oorlogen in Noord-Afrika, onrust in Centraal-Europa. De oorlog in de Oekraïne is toch wel dichtbij. Sancties voor Rusland. Wellicht heeft u gehoord van het boek van Piketty, 'Kapitaal in de 21e eeuw'. Een boek over de toenemende ongelijkheid in vermogen. Bij lezing van zijn boek (op een e-reader), overviel mij het gevoel dat die ongelijkheid in het verleden altijd heeft geleid tot oorlog en ook alleen kan worden tenietgedaan door een oorlog.

Ideologie

Wat dan wel? Keren we terug naar ideologieën? Op sommige plekken wel. Denk aan het snelle succes van IS, van de militante islam. En ook in mildere vorm, wint islam, als ideologie, terrein. In Indonesië, waar ik altijd veel kwam, bijvoorbeeld, is islam veel dominantier dan, zeg, twintig jaar geleden. Hier zie ik dat niet zo snel gebeuren. Wij zijn, als het ware, post-kapitalistisch. We zijn individualistisch. Als dat al een ideologie is. Wat betekent dat?

Leef bij de dag

Op ons werk leven we bij de dag. Ons werkende leven wordt beheerst door de korte-termijn. Dat geldt in de advocatuur, waar ik vandaan kom. Het geldt hier op de Zuidas in het algemeen. En ik vermoed dat het ook buiten de Zuidas geldt.

Elke avond maak ik een to-do-list voor de volgende dag. Aan het einde van de dag blijkt dat ik van mijn to-do-list maar heel weinig heb gedaan. Er kwamen allerlei dingen tussen. Cliënten die bellen; collega's die even binnenlopen; mails die vragen om een antwoord. Allemaal zaken die kennelijk heel urgent waren. En het grootste deel van de items op mijn to-do-list schuif ik door naar de volgende dag.

Enzovoorts.

Er is ook wel een verklaring. De aard van ons werk als professionele dienstverleners brengt met zich mee een volledige beschikbaarheid voor onze cliënten. Het is de aard van ons werk. En we kunnen er dus niets aan doen.

Niet waar.

Mijn stelling is dat dit voor ons een veilige modus is. Aan de wereld buiten kunnen we toch niets doen en dus concentreer ik me op mijn werk. Op mijn dagelijkse bezigheden.

Zo was het ook bij de kredietcrisis. Hoewel wij al in 2006 voorvoelden dat er iets niet goed ging in de financiële wereld - de financieringen die ik begeleidde werden steeds fantastischer - kon ik er niet zoveel aan doen. En wat deed ik dus: ik ging door met adviseren over nieuwe financieringen. Onze grootste zorg in die tijd was hoe we het werk gedaan kregen. En dat gold niet alleen voor de advocaten. Het gold voor iedereen in de sector, inclusief de bankiers.

We zijn niet in staat om invloed uit te oefenen op de ontwikkelingen die ons vak aangaan. We voelen ons pionnen in een groter spel. En dan is de veiligste optie om, in je werk, je te concentreren op de dagelijkse bezigheden.

Toch voelen wij dat dit niet voldoende is. Dat er meer is. Hebben we behoefte aan duiding en zingeving. Onze duiding, onze zoektocht naar balans, naar zingeving, doen we thuis. Door middel van yoga, mindfulness, numerologie, zenmeditatie. Allemaal prima. Maar het leidt tot een compartimentering, zoals het eerder in een meesterpreek is aangeduid. Een scheiding die ik liever met schizofrenie aanduid. En die het best tot uitdrukking komt in het fenomeen 'work-life balance'. Werk en leven zijn gescheiden. Op ons werk concentreren we ons op de korte termijn. Duiding en balans doen we thuis.

Die scheiding, die schizofrenie, helpt niet, om duiding te krijgen. Bovendien helpt het niet voor de duiding van waar we een groot deel van de dag mee bezig zijn: ons werk. Het gevolg van die scheiding is eerder dat werk minder zinvol lijkt. Als we geen duiding van de toekomst kunnen vinden in ons werk, als we blijven hangen in de waan van de dag, is geld de enige drijfveer voor ons werk. Is geld de enige maat van succes in ons werk.

Overheid

Maar de overheid dan? We zagen tijdens de kredietcrisis dat onze regering niet zoveel kon doen. Hetzelfde geldt voor de centrale banken. Idem voor de Europese Unie. De onmacht van de overheden om de kredietcrisis onder controle te krijgen, vergroot eerder ons gevoel van individuele onmacht. Diezelfde overheden hebben ook weinig grip op de globalisering, internet, internationale ondernemingen. Reageren op de symptomen en dan ook nog op een manier die nauwelijks zinvol is. Symboolpolitiek. Daar lijkt nauwelijks de oplossing te liggen.

Derde weg

Is er een derde weg? Net als ten tijde van de Koude Oorlog. Is er een manier om die schizofrenie op te heffen. Om zingeving te vinden in ons werk?

Ja.

Wordt idealist, wordt activist, wordt futurist. Hoe je het wilt noemen. Maar, begin met tijd te nemen om na te denken over de toekomst van jouw vakgebied. Probeer te duiden waar al die kleine dingen die je tegenkomt, alle berichten die raken aan jouw werk, alle ontwikkelingen, naar toe zouden kunnen gaan. Doe als Neruda. Hij was niet alleen dichter, maar ook politicus. Hij was niet alleen bezig met de toekomst van zijn land in zijn gedichten, was niet alleen thuis op zoek naar duiding, maar nam ook deel aan het debat en was actief betrokken bij die toekomst.

Richt je acties op je werk, maar ook daarbuiten, op wat jij denkt dat de toekomst zal zijn. Wees actief bezig met de toekomst. Laat de toekomst je niet overkomen.

Er is nauwelijks gebrek aan interessante terreinen om actief over na te denken en mee bezig te zijn.

Neem de toekomst van geld.

Mijn zoons sparen voor een Playstation 4; dat is een spelcomputer. Ze hebben 120 euro. Niet alleen in bankbiljetten, maar ook, zoals mijn oudste zoon uitlegt, een iTunes kaart en een Intertoys-tegoedkaart. Voor hem is dat ook geld.

Minder dan honderd jaar geleden was de waarde van geld gekoppeld aan goud, de goud-standaard. Geld was niet los te denken van goud. Nu is geld in het geheel niet meer tastbaar. Ik heb nooit geld op zak. Mijn geld wordt vertegenwoordigd door een pinpas. En door een databestand bij de bank, mijn tegoed. Als de computer van de bank crasht, heb ik geen geld. En met de introductie van Bitcoin is geld, binnen honderd jaar, van goud naar virtueel gegaan. Wat betekent dat? Is de Intertoys-tegoedkaart inderdaad het geld van de toekomst?

Als geld virtueel is, vrees ik voor de toekomst van de banken. Wat zijn banken? Banken doen betalingsverkeer. Dat doet Paypal ook. In Afrika gaat een groot deel van het betalingsverkeer al via het mobieltje. En binnenkort gaat Intertoys, als het aan mijn zoon ligt, ook in betalingsverkeer.

Banken lenen andermans geld uit. Maar dat doen er wel meer. Pensioenfondsen, verzekeraars, hedge funds, private equity, crowdfunders. Maar de banken worden het strengst in de gaten gehouden. Nu zijn er twee mogelijkheden. Banken gaan wat anders doen. Ze vinden zichzelf opnieuw uit. Of we gaan banken en alle anderen anders reguleren. De regulering zoals we die nu kennen, lijkt het risico van banken niet echt te beperken. Ik denk dat dat komt omdat die regulering werkt met een achterhaald, 19e eeuwse, concept, dat van de overeenkomst van geldlening als belichaming van kredietrisico. De

risico's op kredieten, zo weten we sinds de kredietcrisis, worden niet in een hand gehouden; ze zijn overal. Die risico's zijn volgens mij beter te vergelijken met deeltjesfysica.

Waar ik over nadenk is dit. Hoe zou je de deeltjesfysica kunnen gebruiken om kredietrisico te reguleren.

Kan dat leiden tot een systeem dat de risico's daadwerkelijk weet te vinden en te adresseren? Een inherent veilige regulering dus. Ik ben er nog niet. De waan van de dag intervenueert nog te vaak. Maar ik heb toch al het gevoel onderdeel te zijn van het vormgeven van onze toekomst.

Wat ik probeer te doen, is me niet blindstaren op mijn dagelijkse to-do-list, maar nadenken over wat de toekomst zal zijn van mijn vakgebied, de implicaties voor mijn beroep. En daar op te handelen.

En daarom zeg ik, met Pablo Neruda: Neem je lot in eigen hand, breek af de muren.

Maak een einde aan de schizofrenie, aan de scheiding tussen werk en thuis, aan het gevoel van onmacht.